

Jiří Padevět: 1945

Host, Brno 2022, 144 s.

Milan Pavlovič

Ve své třetí knize krátkých povídek *Ostny a oprátky* (2018) Jiří Padevět uvádí, že většina příběhů má reálný základ nebo pravděpodobné kulisy, ovšem „*podobných příběhů se odehrály tisíce...*“. Postupně to vypadá, že se jich nakonec rozhodl několik tisíc i odvyprávět, a tak mu od *Poznámek k dějinám* (2014) vyšla už osmá kniha krátkých textů, z toho šestá za posledních pět let. Metodou zápisu próz se přitom nová kniha nejvíc sbíhá s *Republikou* (2020) – jde často pouze o jedno- nebo dvoustránkové miniatury, ke kterým je připojen odstavcový komentář, psaný neutrálním slohem kontrastujícím s lyrizovanými povídkami, jenž je situuje do konkrétní historické situace.

Částečný posun v Padevětově mikropovídkové próze odkrývají už názvy: Kupříkladu kniha *Střepy času, krajín, konspirací / Nalezený deník* (2015) se ještě skládá ze střípků, které se vrství přes sebe či zobrazují souběžnost různých událostí a místo záběrů jde spíš o poznámky a inscenované zamyšlení, jako je dopis T. G. Masaryka. Předposlední *Vladimír Iljič Lenin v obrazech* (2021) už má proti tomu povahu obraznou, respektive v podobě téměř filmových skečů představuje krátké scény z Leninova života. Mírně se proměňuje i kontextualizační aparát, který je ve většině souborů přítomný: V *Ostnech a oprátkách* či

Snách a sekýrách (2019) šlo o novinové titulky či básně, nyní už se jedná o autorské texty, třebaže s potlačenou estetickou funkcí.

V 1945 je povídka především scénou. Padesát šest nečíslovaných a nepojmenovaných textů udržuje obdobná a stále se opakující šablona. První věty bývají vždy obrazné a s minimálními odchylkami – které představují pohled z vnějšku či do něj na chvíli přeskočí – se v povídkách jedná o pohled postavy, kolem které se povídka točí. Před očima postav se odehrává většinou banální situace, jež až znalostí komentáře nabude na významu a osudovosti. Ojedinelé dva výstupy ze záběru či myšlenek postav, které se obrací na čtenáře a ruší perspektivu pohledu akterů („*jako když muchláte papírový pytlík z pekárny, co v něm bylo pečivo a na který jste si ráno v kuchyni rychle poznamenali špačkem tužky zbytky barevného snu*“ – s. 50), je zde proto možno považovat spíš za chybu, která rozbíjí kompozici celku.

Padevětovy postavy se nacházejí často těsně před smrtí, aniž by o tom věděly, a povídky jim tak v rámci fikce poskytují hlas, který už jejich předobrazy jako svědci mít nemohly. Tentokrát jde většinou o lidi, jejichž jména poznáme až z knihy, ale vedle toho se mihnou i někteří armádní činitelé či Josef Čapek, Josef Váchal nebo Adolf Hitler. Identita postav se odhalí v závěru, po nastolení a rozehrání situace, či případně až v komentáři. Čtenář dostává obraz, a až když si ho v hlavě dotvoří, nabalí se na příběh historické kontury, které ho převálcují. Podtrhuje se tím i ona klipovost, kterou Padevět využívá, když jde často o mininarativy, jejichž dějovou linku tvoří v lepším případě jen cesta odněkud někam

a jinak ji vyplňuje spíš introspekce postavy. Komentář sice možnost příběhu protáhne, ale většinou jde jen o pár chvil, než by nastala avizovaná smrt.

U Padevěta jsou postavy vůbec stále v centru. Prostředí tvoří jakousi kulisu, která jako by mnohdy vznikala až za pochodu na scéně a často má výraznou haptickou nebo vizuální povahu: Tak se hladina natrhne nehtem, les trhá štekání na cáry, soumrak překrajuje údolí a svítání se jednou štrachá po cestě, jindy se rozlévá nebem a ještě jindy se plazí. Právě ona častá situovanost próz před svítání je však nakonec příznačná: Tradičně jde o dobu naděje, kdy se rodí nový den, i obrazně je to počátek čehosi žádoucího, a zesiluje se jím tak kontrast k tragičnosti, která do povídek následně vtrhne.

Ale nejen kulisy, nýbrž i věci nebo části těla zde obecně mají autonomní vůli. Bandaska chce jednou vyzvracet kapky polévky mezi kameny, jindy se neklidně vrní, sponka se snaží nositelku pokousat. Stran určení věci u Padevěta platí, že jde většinou o věci nějak zlomyslné, člověku jakoby škodící: Tu se na něj zašklebí dveře, ondy zase žárovka, poté žárovky trucují a šklebí se budova. Bochník mlčí, těsto odpočívá, polévka vztekle nadzvedává pokličku. Výběr věcí není náhodný, neboť podtrhuje povahu každodennosti, do které dějinné události z povídek vstupují. Zatímco iluzivnost prostředí se jeví jako funkční, ony pravidelné personifikace a synekdochy mi připadají spíš přitěžující: Jde o prostředky velmi výrazné, ale jejich naplnění většinou nemá takovou sílu, aby onu nápadnost podepřelo.

Soubor přitom představuje poměrně jednostranně směřovanou výpověď – předkládá

výhradně tragické příběhy, ve kterých se sice objevují naděje a vyhlídky na lepší budoucnost, ale vzhlédem k dohlédnutelnému konci po nich zůstane jenom kontrast mezi oběma částmi. Češi, Němci i Rusové se tu chovají hrůzně, ale nikdo z těch, kdo vytvářejí dějové zvraty, se nechová jinak. Příběhy jsou řazeny chronologicky od konce ledna zhruba po červen předsevzatého roku (většinou jde o květen, jednou pak září a prosinec) a naplňují Padevětovy opakované teze o jaru a létu roku 1945 jako o době, kdy zmizelo dobro.

Přetrvává tak ono ošemetné spoléhání se na oporu v silných příbězích z historie. Ke cti zde Padevětovi slouží, že z nabídky roku 1945 vytahuje většinou příběhy méně známé, a netěží tak plně z toho, že bude znát čtenář situace cele předem. Zatímco některé dřívější mikropovídky byly zajímavé i v tom, jak míchaly historii s fikcí, zde je vzdor fiktivnosti konkrétních výjevů imaginace podstatně svázanější tečkou, kterou příběh dostává v komentáři. Stranou zůstaly i subverzivní ironie a téměř absurdní humor, jež zajímavě nabíjely *Vladimíra Iljiče Lenina v obrazech*.

Padevět si našel metodu, která se mu osvědčuje, a zmnožuje ji nad míru. Netřeba přitom předpokládat, že by ona exploatace lidského neštěstí, kterou lze do krátkých próz přetavit (nejviditelněji zatím v lidických příbězích *Dvacet minut na vsi*, 2019), byla posledním souborem vytěžena. Za limitem metody tak stále prosvítá alespoň solidní stylistika, která z próz mnohde vytváří působivý jazykový materiál. A působivě knihu dotváří i grafická úprava Martina T. Peciny s potahem laděným do bílé, červené a černé, tří nejčastějších barev v povídkách. ■